GEMEENTE Zaltbommel Rekenkamer

Toegankelijkheid stemlokalen

Onderzoek naar de toegankelijkheid van stemlokalen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026

Juli 2026

Inhoud

Deel I Bestuurlijk rapport 4
1. Onderzoek 5
2. Conclusies 7
Conclusie 1: 75% van de stemlokalen voldoet niet aan alle cruciale criteria 7
Conclusie 2: Toegankelijkheid wordt te optimistisch voorgesteld 7
Conclusie 3: Informatievoorziening aan de raad schiet tekort 8
3. Aanbevelingen 9
Aanbeveling 1: Zorg dat op korte termijn meer stemlokalen toegankelijk zijn 9
Aanbeveling 2: Geef goede informatie over toegankelijkheid 9
Aanbeveling 3: Controleer de stemlokalen tijdens verkiezingen 10
Aanbeveling 4: Informeer de gemeenteraad over toegankelijkheid 10
Aanbeveling 5: Blijf streven naar 100% toegankelijke stemlokalen 10
4. Tot slot 11
5. Bestuurlijke reactie 12
6. Nawoord Rekenkamer Zaltbommel 13

Deel II Nota van bevindingen 14
1. Inleiding 15
1.1 Aanleiding 15
1.2 Doel en onderzoeksvragen 15
1.3 Werkwijze 16
1.4 Leeswijzer 17
2. Bereikbaarheid 18
2.1 Criteria 18
2.2 Route naar de entreedeur 19
2.3 Aanduiding stemlokaal 20
2.4 Parkeergelegenheid 21
2.5 Conclusie bereikbaarheid 22
3. Betreedbaarheid 23
3.1 Criteria 23
3.2 Entreedeur 24
3.3 Route van entreedeur naar stembureau 25
3.4 Conclusie betreedbaarheid 26

4. Bruikbaarheid 27
4.1 Criteria 27
4.2 Deur van het stembureau 28
4.3 Route in het stembureau 29
4.4 Overige voorzieningen in het stembureau 29
4.5 Conclusie bruikbaarheid 30
5 Totaalbeeld toegankelijkheid 31
5.1 Conclusie toegankelijkheid stemlokalen 31
6 Informatievoorziening aan inwoners 33
6.1 Informatiebronnen 33
6.2 Verschillen tussen informatiebronnen 35
6.3 Verschillen tussen informatie en praktijk 35
7 Informatievoorziening aan gemeenteraad 37

Bijlage 1 Bronnen 38

Deel I Bestuurlijk rapport

1. Onderzoek

Aanleiding

Op woensdag 18 maart 2026 waren de gemeenteraadsverkiezingen. Voor de Rekenkamer Zaltbommel (RKZ) aanleiding om die dag onderzoek te doen naar de toegankelijkheid van stemlokalen voor kiezers met een lichamelijke beperking. Goede toegankelijke stemlocaties vormen immers een belangrijke voorwaarde om het kiesrecht te kunnen uitoefenen. Bovendien verplicht de Kieswet gemeenten om daarvoor te zorgen.

Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is de gemeenteraad een actueel inzicht geven in de mate waarin de stemlokalen in Zaltbommel toegankelijk zijn voor mensen met een lichamelijke beperking.

De centrale vraag in het onderzoek is:

Is aan de wettelijke verplichting dat kiezers met lichamelijke beperkingen in alle stemlokalen zoveel mogelijk zelfstandig hun stem kunnen uitbrengen, tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 voldaan?

Werkwijze

In de Kieswet is vastgelegd dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor mensen met een lichamelijke beperking. Als dat niet mogelijk is, moet het college van burgemeester en wethouders de gemeenteraad over de reden hiervoor informeren. Dit volgens het ‘pas toe of leg uit’ principe. Er bestaat geen sluitende definitie van toegankelijkheid. Daarom heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) in samenwerking met vertegenwoordigende organisaties van mensen met een beperking een set aan criteria ontwikkeld om toegankelijkheid te toetsen: de Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus (2020).

Deze criteria zijn opgenomen in een checklist die we als uitgangspunt in ons onderzoek gebruikt hebben. De lijst is eerder door andere lokale rekenkamers gebruikt. Het is een soort meetlat die 1) de **bereikbaarheid**, 2) de **betreedbaarheid** en 3) de **bruikbaarheid** van stemlokalen toetst. In ons onderzoek maken we, evenals het ministerie van BZK, onderscheid tussen *cruciale* en *wenselijke* criteria.

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode februari – mei 2026. Op 18 maart heeft de RKZ alle 18 'vaste’ stemlokalen en 2 mobiele stembureaus in Zaltbommel bezocht waar tijdens de gemeenteraadsverkiezingen 2026 gestemd kan worden. Ter plekke hebben we aan de hand van de checklist gekeken in hoeverre het stemlokaal voldoet aan de gestelde eisen. Bevindingen zijn gedaan op het oog, maar vooral ook door te meten met een rolmaat. Vier stemlokalen hebben we gezamenlijk met de werkgroep Toegankelijk Zaltbommel bezocht.

De RKZ heeft het onderzoek volledig in eigen beheer uitgevoerd. Naast documentstudie en analyse van onze data zijn we in gesprek gegaan met team Verkiezingen van de gemeente Zaltbommel. En waar de gelegenheid zich voordeed hebben we op 18 maart gesproken met voorzitters en/of leden van het stembureau. Wat ons opviel was de interesse van de stembureauleden in het onderzoek. Er werd ons om tips gevraagd, men wilde aangetroffen knelpunten waar mogelijk meteen oplossen en er was volop bereidheid om mensen te helpen.

Gemeente Zaltbommel Rekenkamer

Toegankelijkheid Stemlokalen

Kieswet

Volgens de kieswet is de gemeente verplicht om verkiezingen toegankelijk te organiseren.
Dit betekent dat kiezers met een lichamelijke beperking **zelfstandig** (zonder hulp) kunnen stemmen.

Toegankelijkheid gaat om:

Bereikbaarheid *Van de openbare weg tot de buitendeur*
Betreedbaarheid *Van de buitendeur tot aan het stembureau*
Bruikbaarheid *In het stembureau een stem uitbrengen*

Wat blijkt?

75% van de stemlokalen voldoet in de praktijk niet aan alle cruciale criteria

Toegankelijkheid wordt te optimistisch voorgesteld

Informatievoorziening aan de raad schiet tekort

Meest voorkomende knelpunten:

Bereikbaarheid

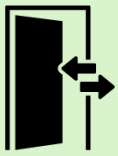
Route niet overal vlak of breed genoeg

Betreedbaarheid

Buiten- of tussendeuren te zwaar, smal of obstakels

Bruikbaarheid

Deur naar stembureau te zwaar of smal

Aanbevelingen

- Zorg dat op korte termijn meer stemlokalen toegankelijk zijn
- Geef goede informatie over toegankelijkheid
- Controleer de stemlokalen tijdens verkiezingen
- Informeer de gemeenteraad over toegankelijkheid
- Blijf streven naar 100% toegankelijke stemlokalen

2. Conclusies

De centrale vraag in het onderzoek is uitgewerkt in drie onderzoeksvragen:
1. Zijn alle stemlokalen in de gemeente Zaltbommel toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking?
2. Heeft de gemeente Zaltbommel informatie over de toegankelijkheid van stemlokalen tijdig, juist en consistent verstrekt aan inwoners?
3. Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de mate waarin aan de wettelijke verplichting om stemlokalen toegankelijk te maken voor mensen met een lichamelijke beperking wordt voldaan?

In onderstaande conclusies geven we antwoord op deze drie onderzoeksvragen.

Conclusie 1: 75% van de stemlokalen voldoet niet aan alle cruciale criteria

Een stembureau is toegankelijk wanneer een kiezer met een lichamelijke beperking zelfstandig en zonder hulp het stembureau vanaf de openbare weg kan bereiken. Daarnaast moet het gebouw waarin het stembureau is gevestigd zelfstandig te betreden zijn. Tot slot moet het stembureau bruikbaar zijn, dat wil zeggen dat kiezers met een lichamelijke beperking in het stembureau zelfstandig hun stem uit kunnen brengen.

Op basis van ons bezoek concluderen we dat 15 van de 20 stemlokalen (75%) tijdens de gemeenteraadsverkiezingen op 18 maart 2026 níet voldoen aan alle acht de *cruciale* criteria voor toegankelijkheid. Hierdoor is het voor kiezers met een lichamelijke beperking lastig tot onmogelijk om in deze stemlokalen zelfstandig hun stem uit te brengen.

Bij deze 15 stemlokalen is vooral de betreedbaarheid een probleem. Zo zijn bijvoorbeeld te hoge drempels niet of niet correct overbrugd, deuren te zwaar of te smal en/of zijn er obstakels op de route naar het stembureau. De meeste stemlokalen zijn over het algemeen wel bereikbaar en (na binnenkomst) bruikbaar:
- Bereikbaarheid: vier stemlokalen (20%) voldoen níet aan beide cruciale criteria voor bereikbaarheid,
- Betreedbaarheid: 14 stemlokalen (70%) voldoen níet aan alle vier de cruciale criteria voor betreedbaarheid,
- Bruikbaarheid: vijf stemlokalen (25%) voldoen níet aan beide cruciale criteria voor bruikbaarheid.

Zoals aangegeven geldt dit voor de *cruciale* criteria voor toegankelijkheid. Wanneer we in ons eindoordeel alle voorwaarden meenemen die in opdracht van het ministerie van BZK zijn opgesteld, ongeacht of die *cruciaal* of *wenselijk* zijn, zou slechts één stemlokaal aan alle criteria voldoen.

Conclusie 2: Toegankelijkheid wordt te optimistisch voorgesteld

Voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen konden stemgerechtigden in Zaltbommel op verschillende manieren informatie vinden over de toegankelijkheid van stemlokalen: bij het stembiljet, op de website van de gemeente Zaltbommel en in de Bommelerwaardgids. Wij concluderen dat de informatievoorziening aan de kiezer over de toegankelijkheid van stemlokalen niet altijd tijdig, juist en consistent verstrekt is.

Zo stond in de informatie bij het stembiljet dat ‘alle stemlokalen toegankelijk zijn voor mindervaliden’. Stemgerechtigden met een scootmobiel of elektrische rolstoel werden voor meer informatie doorverwezen naar (o.a.) de gemeentelijke website. De informatie over toegankelijkheid is pas twee weken later op de gemeentelijke website te vinden. In het kader van tijdigheid mag echter verwacht worden dat de informatie op de gemeentelijke website over toegankelijkheid gelijktijdig met de verspreiding van het stembiljet gepubliceerd wordt.

Omdat de informatie in de verschillende bronnen niet met elkaar overeenkomt, is deze niet consistent. Bij het stembiljet wordt namelijk aangegeven dat ‘alle stemlokalen toegankelijk zijn voor mindervaliden’, volgens de gemeentelijke website zijn twee stemlokalen niet toegankelijk en volgens de informatie in de Bommelerwaardgids is één stemlokaal niet toegankelijk.

En zelfs wanneer de informatie consistent is, is deze veelal niet juist. Uit ons onderzoek blijkt immers dat 75% van de stemlokalen in Zaltbommel niet voldoet aan alle cruciale criteria van toegankelijkheid. Volgens de informatiebronnen van de gemeente zijn de stemlocaties echter (bijna) allemaal toegankelijk voor stemgerechtigden met een lichamelijke beperking. Wij concluderen dan ook dat de informatie die de gemeente geeft over toegankelijkheid, te rooskleurig is. Dit zorgt voor onvoorspelbaarheid voor kiezers met een lichamelijke beperking. Zij kunnen tijdens het stemmen meer problemen tegenkomen dan zij - op basis van de informatie die van te voren gegeven is - verwachten.

Conclusie 3: Informatievoorziening aan de raad schiet tekort

De Kieswet schrijft voor dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor mensen met een lichamelijke beperking. Bij 100% toegankelijkheid is het ‘pas toe of leg uit’ principe van toepassing. Dit betekent dat wanneer het college van B&W geen 100% toegankelijkheid kan garanderen, het de gemeenteraad moet informeren over de reden daarvoor.

De gemeente Zaltbommel heeft van te voren gecommuniceerd dat tenminste één ‘vast’ stemlokaal (Buys Ballot in Zaltbommel) niet toegankelijk is voor stemgerechtigden met een lichamelijke beperking. Het college had de gemeenteraad moeten informeren over de reden waarom dit stemlokaal niet toegankelijk is. Dit is niet gebeurd. De RKZ concludeert dan ook dat het college van B&W niet heeft voldaan aan de wettelijke verplichting om de gemeenteraad hierover te informeren.

3. Aanbevelingen

Het is lastig tot onmogelijk om alle stemlocaties volledig toegankelijk te laten zijn, zeker op de korte termijn. Dit komt deels door beperkte budgetten, tijd en capaciteit. Daarnaast gaan verschillende vormen van toegankelijkheid soms ten koste van elkaar. De gemeente Zaltbommel geeft bijvoorbeeld aan een goede verdeling van de stemlocaties belangrijk te vinden, dus ook in de kernen. En streeft daarmee een goede nabijheid van stemlokalen na. Ook is het aantal kiesgerechtigden per stembureau van belang, zodat stembureaus niet te druk zijn. Dit kan leiden tot een keuze voor locaties die niet voor iedereen bereikbaar, betreedbaar of bruikbaar zijn. Simpelweg omdat er geen andere locaties beschikbaar zijn.

Tegelijkertijd benadrukken we het belang van grotere toegankelijkheid. Dit is niet alleen wettelijk verplicht, maar ook een belangrijke voorwaarde om het kiesrecht te kunnen uitoefenen. Wij zien voldoende mogelijkheden om de praktijk dichter bij het ideaal te brengen. Daarom doen wij op basis van de conclusies en het onderzoeksrapport de volgende vijf aanbevelingen:

Aanbeveling 1: Zorg dat op korte termijn meer stemlokalen toegankelijk zijn

Verlaag drempels voor kiezers met een lichamelijke beperking door bij de eerstvolgende verkiezing meer stemlokalen toegankelijk te maken. We raden aan om te starten met verbeteringen met lage kosten en/of hoge opbrengsten:

- Start met het aanpakken van het ‘laaghangend fruit’. Het gaat hier om ingrepen die (relatief) weinig tijd en geld kosten, zoals het aanbrengen van (drempel)overbruggingen, het afdekken van roosters, openzetten van tussendeuren en het weghalen van obstakels.
- Start met de *cruciale* onderdelen van toegankelijkheid uit de checklist van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dit zijn namelijk de belangrijkste onderdelen van fysieke toegankelijkheid, en er is ook hier veel ruimte voor verbetering. Zoals buitendeuren die zwaar opengaan en hoogteverschillen rondom stemlocaties.
- Heb daarbij ook voldoende aandacht voor de *wenselijke* onderdelen van toegankelijkheid. Zeker als deze gemakkelijk te realiseren zijn, zoals een op de juiste hoogte opgehangen kandidatenlijst, stembussen met de juiste afmetingen en stoelen met armleuningen.
- Zorg voor een goede aanduiding van de stemlocaties. Bij 70% van de locaties is de aanduiding die op 18 maart 2026 gebruikt werd, níet duidelijk zichtbaar. Dit heeft invloed op alle kiezers, niet alleen kiezers met een lichamelijke beperking. Als een kiezer een stemlocatie niet kan vinden, kan diegene daar ook niet gaan stemmen.
- Betrek de voorzitters en stembureauleden meer bij de organisatie. Zij zijn immers de ervaringsdeskundigen, de oren en ogen van de gemeente. Zij praten met stemmers en weten wat er speelt. Voorzie hen van goede instructies, geef hen een rol op de dag van de verkiezingen en houd een evaluatie. Vraag concreet hoe zij vinden dat de toegankelijkheid kan worden verbeterd en wat zij horen van kiezers.

Aanbeveling 2: Geef goede informatie over toegankelijkheid

We raden aan om bij volgende verkiezingen betere informatie te geven over de toegankelijkheid van stemlocaties richting kiezers. Dat wil zeggen informatie die tijdig, juist en consistent is:

- Verbeter de informatie over het aantal toegankelijke stemlocaties. Het verdient aanbeveling

om bij de volgende verkiezingen het aantal toegankelijke stemlocaties realistischer te presenteren op basis van dit onderzoek. Daarnaast zal – nadat de gemeente stappen heeft gezet op toegankelijkheid met aanbeveling 1 als leidraad – het aantal toegankelijke stemlocaties opnieuw bekeken moeten worden.
- Verbeter de informatie bij het stembiljet, op de gemeentelijke website en in de Bommelerwaardgids. Zorg voor tijdige informatie en voorkom dat er tegenstrijdigheden ontstaan. Hiervoor raden we de gemeente aan om zorgvuldiger te zijn in het samenstellen van de informatie.
- Gebruik in de communicatie de juiste bewoordingen. Sluit hiervoor aan op de eigen Lokale Inclusie Agenda.

Aanbeveling 3: Controleer de stemlokalen tijdens verkiezingen

We raden aan om bij volgende verkiezingen meer grip te krijgen op de toegankelijkheid en zelf ook te toetsen:
- Controleer op de dag van de verkiezingen alle stemlocaties op toegankelijkheid.
- Stel hiervoor een checklist op, zodat alle stemlocaties op dezelfde manier gecontroleerd worden. Gebruik hiervoor de checklist van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Deze lijst geeft uitgebreide en concrete handvatten om toegankelijkheid in kaart te brengen.
- Vlak voor of op de verkiezingsdag zelf kunnen er nieuwe obstakels ontstaan. De checklist kan daarom – eventueel in versimpelde vorm – ook op verkiezingsdag worden gebruikt door stembureauleden. Zij zijn niet verantwoordelijk voor toegankelijkheid, maar zij bevinden zich wel in een positie om eventuele gebreken te constateren.
- Vraag of de Werkgroep Toegankelijk Zaltbommel wil helpen met het controleren van (een deel van de) stemlocaties.

Aanbeveling 4: Informeer de gemeenteraad over toegankelijkheid

We raden aan om bij volgende verkiezingen de gemeenteraad te informeren wanneer 100% toegankelijkheid van stemlokalen niet haalbaar is:
- Informeer de gemeenteraad wanneer blijkt dat ook bij de volgende verkiezingen niet 100% van de stemlokalen toegankelijk is. Hiervoor is het ‘pas toe of leg uit’ principe van toepassing. Dit betekent dat wanneer het college van B&W geen 100% toegankelijkheid kan garanderen, het de gemeenteraad moet informeren over de reden hiervoor.
- Bepaal dus nadrukkelijk als gemeente van tevoren welke stemlocaties wel toegankelijk zijn en welke niet, dit is niet alleen essentieel in de communicatie naar inwoners, maar ook richting raad.

Aanbeveling 5: Blijf streven naar 100% toegankelijke stemlokalen

We raden aan om op de langere termijn te blijven streven naar 100% toegankelijke stemlokalen:
- Begin bij de panden in gemeentelijk bezit en voer daar zoveel mogelijk permanente toegankelijkheidsmaatregelen door. Zo kan het aantal permanent toegankelijke locaties die op de korte termijn zijn gerealiseerd worden uitgebreid.
- Ga in gesprek met eigenaren van locaties die gehuurd worden als stemlokaal. Bespreek maatregelen of zoek een andere locatie.

4. Tot slot

Wij adviseren het college van B&W om de aanbevelingen zo spoedig mogelijk op te pakken. Dit is niet alleen belangrijk om alle stemgerechtigden in Zaltbommel gelijke kansen te bieden om deel te nemen aan het democratisch proces, toegankelijkheid heeft ook brede maatschappelijke baten. Veel ingrepen leveren namelijk blijvende voordelen op, zowel voor toekomstige verkiezingen als voor het dagelijks gebruik van de (veelal) openbare gebouwen die af en toe dienst doen als stemlocatie.

Op 17 maart 2027 zijn de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen. De RKZ overweegt om op die dag vervolgonderzoek te doen naar de toegankelijkheid van stemlokalen in de gemeente Zaltbommel.

5. Bestuurlijke reactie

Uw brief van : 24 juni 2026
Uw kenmerk : Bestuurlijke nota Toegankelijkheid
Ons kenmerk : 1588411
Team : Burgerzaken ZBM
Afschrift aan :
Bijlagen :

Zaltbommel

Aan de voorzitter en leden van de Rekenkamer
Gemeente Zaltbommel

Zaltbommel, 30 juni 2026
Onderwerp: Toegankelijkheid stembureaus

Geachte voorzitter en leden van de Rekenkamer,

Op 9 juni 2026 hebben wij van u de bestuurlijke nota *Toegankelijkheid van stemlokalen* ontvangen. Deze nota is besproken tijdens de collegevergadering van 30 juni 2026.

In de nota worden vijf aanbevelingen gedaan ter verbetering van de toegankelijk van stemlokalen.

Wij stellen het op prijs dat u deze aanbevelingen onder onze aandacht heeft gebracht. Graag informeren wij u dat wij de genoemde aanbevelingen zullen meenemen en opvolgen bij de voorbereiding van de eerstvolgende gecombineerde verkiezingen voor Provinciale Staten en het Waterschap op 17 maart 2027.

Voorafgaand aan deze verkiezingen zullen de stemlocaties worden gecontroleerd op de cruciale onderdelen van de checklist. Daarnaast zullen diverse aanpassingen worden doorgevoerd om de toegankelijkheid verder te verbeteren. Ook zal de informatievoorziening tijdiger, duidelijker en consistenter worden ingericht.

Indien blijkt dat volledige toegankelijkheid (100%) op bepaalde locaties niet haalbaar is, zal de gemeenteraad hierover worden geïnformeerd.
Wij blijven ons inzetten om de toegankelijkheid van alle stemlocaties zo optimaal mogelijk te maken.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
het college van Zaltbommel,

W. (Wouter) Abee
secretaris

M. (Marnix) Bakermans
burgemeester

6. Nawoord Rekenkamer Zaltbommel

Met waardering hebben we kennisgenomen van de reactie van het college. Wij zijn blij dat het college bereid is de aanbevelingen ter harte te nemen en deze ook op te pakken. En zich nadrukkelijk uitspreekt zich te blijven inzetten om de toegankelijkheid van stemlocaties zo optimaal mogelijk te maken.

Wij danken het college voor de reactie en zien de verdere uitwerking van de aanbevelingen met belangstelling tegemoet.

Rekenkamer Zaltbommel,
3 juli 2026

Deel II Nota van bevindingen

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Op woensdag 18 maart 2026 waren de gemeenteraadsverkiezingen. Voor de Rekenkamer Zaltbommel (RKZ) was dit aanleiding om die dag onderzoek te doen naar de toegankelijkheid van stemlokalen voor kiezers met een lichamelijke beperking. Goede toegankelijke stemlocaties vormen een belangrijke voorwaarde om het kiesrecht te kunnen uitoefenen. Bovendien verplicht de Kieswet gemeenten om daarvoor te zorgen. Daarin is vastgelegd (artikel J4):

- *Burgemeester en wethouders dragen er zorg voor dat alle in de gemeente aangewezen stemlokalen zodanig zijn gelegen en zo zijn ingericht en uitgerust dat kiezers met lichamelijke beperkingen zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen.* (lid 2)
- *Indien burgemeester en wethouders niet voldoen aan het tweede lid informeren zij de gemeenteraad over de reden hiervoor.* (lid 3)

Dit laatste volgens het zogenaamde 'pas toe of leg uit' principe.

Er bestaat geen sluitende definitie van toegankelijkheid. Daarom heeft de rijksoverheid de afgelopen jaren in samenwerking met vertegenwoordigende organisaties van mensen met een beperking een set aan criteria ontwikkeld om toegankelijkheid te toetsen: de Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus (2020). We gebruiken deze criteria als uitgangspunt in het onderzoek.

De RKZ is niet de eerste lokale rekenkamer die dit onderzoek uitvoert. Voor dit onderzoek maken we gebruik van de ervaringen en instrumenten van rekenkamers die dit onderzoek al eerder uitgevoerd hebben, zoals Utrecht, Amsterdam, Deventer en Vijfheerenlanden.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het inrichten van stemlokalen[1]. De rekenkamer wil de gemeenteraad met dit onderzoek een actueel inzicht geven in de mate waarin de stemlokalen in Zaltbommel toegankelijk zijn voor mensen met een lichamelijke beperking.

De centrale vraag in het onderzoek luidt:

Is aan de wettelijke verplichting dat kiezers met lichamelijke beperkingen in alle stemlokalen zoveel mogelijk zelfstandig hun stem kunnen uitbrengen, tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 voldaan?

Deze centrale vraag is uitgewerkt aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

1. Zijn alle stemlokalen in de gemeente Zaltbommel toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking?
2. Heeft de gemeente Zaltbommel informatie over de toegankelijkheid van stemlokalen tijdig, juist en consistent verstrekt aan inwoners?
3. Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de mate waarin aan de wettelijke verplichting om stemlokalen toegankelijk te maken voor mensen met een lichamelijke beperking wordt voldaan?

[1] In een stemlokaal kan meer dan één stembureau zijn gevestigd.

1.3 Werkwijze

Checklist

Als uitgangspunt in het onderzoek worden de Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus (2020) van de rijksoverheid gebruikt. Dit document is opgesteld door PBTconsult en bevat een groot aantal voorschriften die in detail zijn uitgewerkt om stemlokalen in te richten.
Deze voorschriften zijn verwerkt in een checklist aan de hand waarvan we ieder stemlokaal op dezelfde manier op toegankelijkheid toetsen. De meting van aspecten waarvoor specifieke technische apparatuur en kennis vereist is, blijft buiten beschouwing. De lijst is eerder door andere rekenkamers gebruikt en geeft een betrouwbaar beeld van de stand van zaken. Het is een soort meetlat die de bereikbaarheid, betreedbaarheid en bruikbaarheid van stemlokalen toetst.

Veldwerk

Op woensdag 18 maart heeft de RKZ alle 18 'vaste' stemlokalen en 2 mobiele stembureaus in Zaltbommel waar tijdens de gemeenteraadsverkiezingen 2026 gestemd kan worden, bezocht. Ter plekke hebben we aan de hand van de checklist gekeken in hoeverre het stemlokaal voldoet aan de gestelde eisen. Bevindingen zijn gedaan op het oog, maar vooral ook door te meten met een rolmaat. Waar de gelegenheid zich voordeed hebben we gesproken met voorzitters en/of leden van het stembureau. Vier stemlokalen hebben we gezamenlijk met de werkgroep Toegankelijk Zaltbommel bezocht. Tijdens het veldwerk kwamen we op meerdere locaties iemand van 'Ongehinderd' tegen, die ook bezig was met een onderzoek naar toegankelijkheid.

Analyse en rapportage

De RKZ analyseert de verzamelde informatie zelf en brengt die in verband met vooraf vastgestelde *cruciale* en *wenselijke* criteria. In aanvulling op deze informatie zijn we in gesprek gegaan met team Verkiezingen van de gemeente Zaltbommel. Wij hebben hen onze eerste bevindingen voorgelegd en die besproken. Ook hebben we onder andere gevraagd hoe de toegankelijkheid van de stemlokalen wordt gemonitord, hoe er wordt gecommuniceerd over de toegankelijkheid van stemlokalen en hoe de raad hiervan op de hoogte wordt gebracht.

Begrippen

In het onderzoek gebruiken we de volgende begrippen:

Stemlocatie	Het gebouw waarin stemgerechtigden in Zaltbommel kunnen stemmen.
Stemlokaal	De ruimte binnen de stemlocatie waar stemgerechtigden kunnen stemmen.
Stembureau	Dit is zowel de organisatievorm (leden van het stembureau) als de afgebakende ruimte in het stemlokaal waar kiezers hun stem uitbrengen. Meestal is in een stemlokaal één stembureau aanwezig, Zaltbommel heeft op 18 maart een aantal stemlokalen met twee stembureaus.
Bereikbaarheid	De stemmer kan zelfstandig vanaf de openbare weg tot bij de entreedeur van de stemlocatie komen.
Betreedbaarheid	De stemmer kan zelfstandig van de entreedeur tot aan het stembureau komen.
Bruikbaarheid	De stemmer kan zelfstandig in het stembureau een stem uitbrengen.
Toegankelijk	De stemmer kan volledig zelfstandig stemmen: de bereikbaarheid, betreedbaarheid en bruikbaarheid zijn op orde.

Afbakening

Omdat de wet ten aanzien van toegankelijkheid betrekking heeft op mensen met een lichamelijke beperking, is het onderzoek daarop gericht. Onder het begrip lichamelijke beperking verstaan wij niet

alleen beperking van het bewegingsapparaat (bijvoorbeeld gebruikers van een rollator, rolstoel of scootmobiel) maar bijvoorbeeld ook mensen met een visuele beperking. Voor de toegankelijkheid van de verkiezingen voor mensen met een verstandelijke of psychische beperking en mensen met onvoldoende basisvaardigheden zijn andere aspecten van belang. Deze zijn niet onderzocht in dit onderzoek.

Stemlocaties

Op 18 maart zijn er 18 'vaste' stemlokalen en 2 mobiele stembureaus in Zaltbommel. De 18 'vaste' stemlokalen zijn verdeeld over de kernen in de gemeente Zaltbommel. Er zijn 2 mobiele stembureaus: een mobiel stembureau bij een aantal zorginstellingen en een Engelse dubbeldekker. De RKZ heeft alle 18 'vaste' stemlokalen en de 2 mobiele stembureaus op 18 maart bezocht: het ene mobiele stembureau bij locatie De Grote Aak, de Engelse dubbeldekker bij locatie De Portage, beiden in Zaltbommel.

De gemeente geeft aan dat de keuze voor stemlocaties vooral gebaseerd is op een goede verdeling binnen de gemeente. Er wordt gekeken hoeveel kiesgerechtigden er zijn binnen een bepaald gebied en daar wordt de keuze voor locaties op afgestemd. Daarbij wordt wel gekeken naar toegankelijkheid, maar in een aantal kernen is het aantal mogelijkheden beperkt. Overigens zijn veel van de stemlocaties geen eigendom van de gemeente Zaltbommel, deze worden gehuurd. Met de verhuurder worden er geen afspraken over toegankelijkheid gemaakt.

Afbeelding 1 Kaartje met verdeling stemlocaties over de gemeente Zaltbommel. Bron: www.waarismijnstemlokaal.nl/zaltbommel.

1.4 Leeswijzer

Na de inleiding wordt in deze nota van bevindingen achtereenvolgens ingegaan op:

- De **bereikbaarheid** in hoofdstuk 2: kunnen stemgerechtigden met een lichamelijke beperking zelfstandig en gelijkwaardig vanaf de openbare weg tot de entreedeur van de stemlocatie komen,
- In hoofdstuk 3 wordt de **betreedbaarheid** onderzocht: kunnen stemgerechtigden goed in en door de stemlocatie komen,
- In hoofdstuk 4 kijken we naar de **bruikbaarheid**: kunnen kiezers met een lichamelijke beperking in het stembureau zelfstandig stemmen,
- In hoofdstuk 5 geven we een totaalbeeld over de **toegankelijkheid** van stemlokalen,
- De **informatievoorziening aan inwoners** beschrijven we in hoofdstuk 6,
- Tot slot gaan we in hoofdstuk 7 in op de **informatievoorziening aan de gemeenteraad**.

De onderzoeksbevindingen worden afgesloten met een bijlage met **gebruikte bronnen**.

2. Bereikbaarheid

Bereikbaarheid betekent dat stemgerechtigden met een lichamelijke beperking zelfstandig en gelijkwaardig vanaf de openbare weg tot bij de entreedeur van de stemlocatie kunnen komen. Als dit nodig is, moet de gemeente voorzieningen treffen om de buitenruimte tot aan de entreedeur toegankelijk te maken.

2.1 Criteria

We hebben de bereikbaarheid van de stemlokalen gemeten aan de hand van zes verschillende criteria. Voor elk stemlokaal geven we aan of de bezochte stemlokalen hieraan voldeden. Hierbij maken we onderscheid tussen criteria die ***cruciaal*** zijn voor de toegankelijkheid en criteria die ***wenselijk*** zijn. Hierin volgen we de checklist van het ministerie. Zo leidt een onduidelijke aanduiding van een stemlokaal vanaf de openbare weg niet automatisch tot een ontoegankelijke situatie, maar wel tot een minder toegankelijke situatie.

Afbeelding 2 Gebruikte criteria bij bereikbaarheid en het aandeel stemlokalen dat aan het criterium voldoet.

CRITERIUM		VOLDOET
CRUCIAAL		
1.	De route naar de entreedeur van de stemlocatie is vlak, verhard en er zijn geen obstakels. Bij een hoogteverschil van meer dan 2 cm is een correcte overbrugging aangebracht. Dus niet te steil, breed genoeg, zit goed vast, weerbestendig en buigt niet door.	**80%**
2.	De route naar de entreedeur is overal breed (minstens 1,2 meter) en hoog (minstens 2,1 meter) genoeg.	**80%**
WENSELIJK		
3.	Er is een aanduiding aanwezig met stembureau of stemlokaal.	**100%**
4.	De aanduiding is duidelijk zichtbaar en goed leesbaar (zowel in lettergrootte als kleurgebruik).	**30%**
5.	Er is een Gehandicapten Parkeerplaats Algemeen (GPA) aanwezig binnen 100 m van de entree. De GPA heeft de juiste afmeting. Als er geen GPA is, zijn er 5 of meer vrije reguliere parkeerplaatsen.	**55%**
6.	Kiezers kunnen veilig van de parkeerplaats op de stoep komen. Er zijn geen hoogteverschillen of deze zijn (binnen 50 meter van de parkeerplaats) goed overbrugd.	**100%**

Afbeelding 3 Mate waarin stemlokaal voldoet aan criteria voor bereikbaarheid.

Stemlokaal	Cruciaal		Wenselijk			
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Aalst – 't Gement						
Brakel – Huis Brakel						
Brakel - Wilhelminahof						
Bruchem – Eben Haëzer						
Gameren – Kerkelijk centrum Elim						
Gameren – Zalencentrum Gambora						
Kerkwijk – Dorpshuis Kerkwijk						
Nederhemert – Dorpshuis De Gaarde						
Nieuwaal – Ons Trefpunt						
Poederoijen – Dorpshuis Podarwic						
Zaltbommel – Sporthal Buys Ballot						
Zaltbommel – De Grote Aak						
Zaltbommel – De Poorterij						
Zaltbommel – Van der Valk						
Zaltbommel – Het Anker						
Zaltbommel – De Sportwaard						
Zaltbommel - Gasthuiskapel						
Zuilichem – Dorpshuis Den Ham						
Mobiel 1 – Locatie De Grote Aak						
Mobiel 2 – Locatie De Portage						

Legenda

Voldoet aan criterium	
Voldoet niet aan criterium	

In de komende paragrafen lichten we bovenstaande tabel toe. We geven hierin aan hoe het gesteld is met de route naar de entreedeur (criteria 1 en 2), hoe duidelijk het stemlokaal is aangegeven (criteria 3 en 4) en hoe het staat met de parkeergelegenheid (criteria 5 en 6).

2.2 Route naar de entreedeur

Over het algemeen is de route naar de entreedeur van het stemlokaal goed begaanbaar. Dat betekent vlak, verhard en geen obstakels. Bij een eventueel hoogteverschil is er een correcte overbrugging aangebracht en de route is overal breed en hoog genoeg.

We hebben bij vier stemlokalen geconstateerd dat deze niet aan beide cruciale criteria voldoen:

- Dorpshuis Kerkwijk: de overbrugging van het hoogteverschil naar de ingang is te smal;
- Ons Trefpunt in Nieuwaal: obstakels op de route;
- De Poorterij in Zaltbommel: de route is niet vlak, en ook niet overal breed genoeg;
- De Gasthuiskapel in Zaltbommel: de overbrugging van het hoogteverschil naar de ingang is te steil en er ontbreekt een armleuning. Ook is de route niet overal breed genoeg.

Foto's: route naar de entreedeur niet overal goed begaanbaar

Verder valt op dat de borden met 'stembureau', bij een aantal stemlokalen zélf een obstakel vormen. Hoewel het stemlokaal wel bereikbaar is, blokkeert het bord de doorgaande route over de stoep.

Foto's: borden blokkeren de doorgaande route

2.3 Aanduiding stemlokaal

Het is wenselijk dat een stemlocatie duidelijk en goed leesbaar is aangegeven. Vanaf de openbare weg moet goed zichtbaar zijn waar (de entreedeur van) het stemlokaal is.

Tijdens de verkiezingen op 18 maart 2026 staat bij alle bezochte stemlocaties een aanduiding. Bij 19 van de 20 stemlokalen is dit een standaard vorm: een bord op een metalen standaard. Deze is over het algemeen bij de entreedeur van het stemlokaal geplaatst. Uitzondering op deze standaardvorm is mobiel stembureau 2: de Engelse dubbeldekker. Deze heeft een eigen aanduiding op de dubbeldekker zelf (Gemeente Zaltbommel stembureau).

Foto's: standaard vorm voor aanduiding van stemlocaties en de Engelse dubbeldekker

Hoewel overal een aanduiding is aangebracht, is de standaard vorm slechts bij zes stemlokalen goed zichtbaar vanaf de openbare weg. De door de gemeente Zaltbommel gekozen standaard vorm is namelijk relatief laag en klein. De meest voorkomende problemen zijn:

- Het bord staat te dicht bij de entreedeur van het stemlokaal en/of de afstand van het stemlokaal tot de openbare weg is te groot;
- Obstakels voor de ingang van het stemlokaal, waardoor de aanduiding niet meer zichtbaar is. Dit zijn bijvoorbeeld geparkeerde auto's, heggen en posters van politieke partijen voor de stemlokalen.

Dit betekent dat bij 14 stemlokalen (70%) de aanduiding níet duidelijk zichtbaar was.

Foto's: de standaard vorm voor aanduiding van stemlokalen was over het algemeen slecht zichtbaar vanaf de openbare weg

De slechte zichtbaarheid van de aanduiding van de stemlokalen kwam ook tijdens een aantal van onze gesprekken met stembureauleden aan bod. Zij gaven aan van meerdere kiezers gehoord te hebben dat zij moesten zoeken naar (de ingang van) het stemlokaal. In het proces-verbaal van het Van der Valk stemlokaal is te lezen dat een kiezer bezwaar heeft gemaakt over de slechte vindbaarheid. Hij had de verkeerde ingang genomen. Tijdens ons bezoek aan deze locatie werd het bord verplaatst van de ingang naar de openbare weg. Hierdoor verbeterde de vindbaarheid van het stemlokaal.

2.4 Parkeergelegenheid

Bij 18 van de 20 stemlokalen is een Gehandicapten Parkeerplaats Algemeen (GPA) aanwezig binnen 100 meter van de ingang. Bij locatie De Grote Aak ontbreekt een GPA. Omdat mobiel stembureau 1 's ochtends ook op De Grote Aak aanwezig is, betekent dit dat beide stemlocaties niet aan dit criterium

voldoen. Op het moment van controleren zijn er op deze locatie namelijk ook niet vijf of meer vrije reguliere parkeerplekken beschikbaar binnen 100 meter van de ingang.
Voor de grootte van GPA's zijn duidelijke richtlijnen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen haaks en langs de weg parkeren. Van de 18 GPA's zijn er 10 correct uitgevoerd. De overige acht zijn te klein.

Bij alle bezochte locaties kunnen stemmers veilig van de parkeerplaats op de stoep komen, omdat er geen hoogteverschillen zijn of omdat deze correct overbrugd zijn.

2.5 Conclusie bereikbaarheid

Van de bezochte stemlocaties in Zaltbommel voldoet 80% aan de ***cruciale*** criteria van bereikbaarheid. Vier stemlokalen voldoen dus niet. Daar is het lastig tot onmogelijk voor kiezers met een lichamelijke beperking om zelfstandig vanaf de openbare weg tot aan de entreedeur van de stemlocatie te komen. Dit komt vooral omdat de overbrugging van hoogteverschillen op de route niet correct is, of omdat er obstakels op de route zijn waardoor de route niet overal vlak of breed genoeg is.

Bij de ***wenselijke*** criteria valt op dat er wel bijna overal een GPA aanwezig is, maar dat iets minder dan de helft van de GPA's niet voldoet aan de richtlijnen en te klein is.

Het vaakst is er echter iets aan de hand met de aanduiding van de stemlocaties. Bij 70% van de locaties is deze níet duidelijk zichtbaar. Hierdoor is de (ingang van) de stemlocatie lastig te vinden. Dit heeft invloed op alle kiezers, niet alleen kiezers met een lichamelijke beperking. Als een kiezer een stemlocatie immers niet kan vinden, kan diegene daar ook niet gaan stemmen.

3. Betreedbaarheid

De route vanaf de entreedeur tot aan het stembureau noemen we betreedbaarheid. Het gaat er hier om dat de kiezer in en door de stemlocatie kan komen. Als het nodig is, moet de gemeente voorzieningen treffen om de route door de stemlocatie vanaf de entreedeur tot aan het stembureau toegankelijk te maken.

3.1 Criteria

We hebben de betreedbaarheid van de stemlokalen gemeten aan de hand van zes verschillende criteria. Voor elk stemlokaal geven we aan of de bezochte stemlokalen hieraan voldeden. Hierbij maken we onderscheid tussen criteria die ***cruciaal*** zijn voor de toegankelijkheid en criteria die ***wenselijk*** zijn. Hierin volgen we de PBT-checklist. Zo leidt een losliggend stuk vloerbedekking niet automatisch tot een ontoegankelijke situatie, maar wel tot een minder toegankelijke situatie.

Afbeelding 4 Gebruikte criteria bij betreedbaarheid en het aandeel stemlokalen dat aan het criterium voldoet.

CRITERIUM		VOLDOET
CRUCIAAL		
1.	De entreedeur voldoet aan de toegankelijkheidseisen. Dit betekent dat de entreedeur breed genoeg is (minstens 85 cm), er voldoende opstelruimte is, een juiste openingshoek en de deur niet te zwaar is.	**60%**
2.	Er zijn geen obstakels bij de entreedeur. Dit betekent onder andere dat de drempel maximaal 2 cm is, of correct overbrugd is en er geen roosters met te grote gaten (maximaal 2 cm) zijn.	**65%**
3.	De route tussen de entreedeur en het stembureau heeft geen obstakels en is breed (minstens 1,2 meter) genoeg.	**85%**
4.	De tussendeuren voldoen aan de toegankelijkheidseisen. Dit betekent dat de opening breed (minstens 85 cm) genoeg is, er voldoende opstelruimte is, de deuren niet te zwaar zijn, eventuele drempels maximaal 2 cm zijn of correct overbrugd.	**70%**
WENSELIJK		
5.	De route tussen de entreedeur en het stembureau is duidelijk aangegeven.	**85%**
6.	Op de route van de entreedeur naar het stembureau liggen geen losse kokos- of rubberringmatten of losse (niet-afgeplakte) vloerbescherming.	**100%**

Afbeelding 5 Mate waarin stemlokaal voldoet aan criteria voor betreedbaarheid.

Stemlokaal	Cruciaal				Wenselijk	
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Aalst – 't Gement						
Brakel – Huis Brakel						
Brakel - Wilhelminahof						
Bruchem – Eben Haëzer						
Gameren – Kerkelijk centrum Elim						
Gameren – Zalencentrum Gambora						
Kerkwijk – Dorpshuis Kerkwijk						
Nederhemert – Dorpshuis De Gaarde						
Nieuwaal – Ons Trefpunt						
Poederoijen – Dorpshuis Podarwic						
Zaltbommel – Sporthal Buys Ballot						
Zaltbommel – De Grote Aak						
Zaltbommel – De Poorterij						
Zaltbommel – Van der Valk						
Zaltbommel – Het Anker						
Zaltbommel – De Sportwaard						
Zaltbommel - Gasthuiskapel						
Zuilichem – Dorpshuis Den Ham						
Mobiel 1 – Locatie De Grote Aak						
Mobiel 2 – Locatie De Portage						

Legenda

Voldoet aan criterium	
Voldoet niet aan criterium	

In de komende paragrafen lichten we bovenstaande tabel toe. We geven hierin aan hoe het gesteld is met de entreedeur van de stemlocatie (criteria 1 en 2) en met de route van de entreedeur naar het stembureau (criteria 3 tot en met 6).

3.2 Entreedeur

Om zelfstandig en gelijkwaardig een locatie binnen te kunnen komen, is het voor kiezers met een lichamelijke beperking cruciaal dat de deur breed genoeg is en dat deze minimaal in een haakse hoek open kan. Een handbediende deur mag niet te zwaar zijn of te weinig opstelruimte hebben. Daarnaast mogen er geen obstakels bij de entreedeur zijn. Dit betekent onder andere dat de drempel maximaal 2 centimeter, of correct overbrugd is en er geen roosters of matten zijn met te grote gaten. Dit laatste kan met name gevaarlijk zijn voor mensen die met een wandelstok lopen, omdat de stok hierin vast kan blijven zitten.

In totaal voldoet iets minder dan de helft van de 20 stemlokalen aan deze beide cruciale criteria. Bij de andere 11 stemlokalen is de deur niet breed genoeg, te zwaar, is er onvoldoende opstelruimte of een obstakel bij de entreedeur. Dit zijn:

- Aalst – 't Gement: te zware entreedeur,
- Brakel – Wilhelminahof: te hoge en niet overbrugde drempel,

- Bruchem – Eben Haëzer: te smalle en zware entreedeur, rooster met te grote en niet afgedekte gaten,
- Gameren – Kerkelijk centrum Elim: te smalle entreedeur en te weinig opstelruimte,
- Kerkwijk – Dorpshuis Kerkwijk: te smalle entreedeur,
- Nieuwaal – Ons Trefpunt: te zware entreedeur, te hoge en niet overbrugde drempel,
- Zaltbommel – Sporthal Buys Ballot: te hoge en niet correct overbrugde drempel,
- Zaltbommel – Het Anker: te smalle entreedeur en te hoge en niet overbrugde drempel,
- Zaltbommel – Gasthuiskapel: te weinig opstelruimte,
- Zuilichem – Dorpshuis Den Ham: rubberringmat bij de ingang,
- Mobiel 2 – Locatie De Portage: te hoge en niet correct overbrugde instap.

Hoewel Dorpshuis De Gaarde in Nederhemert tijdens ons bezoek voldoet aan de criteria, is in het proces-verbaal te lezen dat de deur tegen een kiezer met een rollator aan viel. Dit is uiteraard een onwenselijke – en gevaarlijke - situatie.

Foto's: voorbeelden van entreedeuren die niet aan de cruciale criteria voldoen

3.3 Route van entreedeur naar stembureau

Er zijn door het ministerie van BZK vier criteria benoemd voor een goede route van de entreedeur naar het stembureau. Twee daarvan zijn ***cruciaal***, namelijk 1) dat de route tussen de entreedeur en het stembureau geen obstakels heeft en breed genoeg is en 2) dat de eventueel aanwezige tussendeuren voldoen aan de toegankelijkheidseisen. Daarnaast is het ***wenselijk*** dat de route tussen de entreedeur en het stembureau duidelijk aangegeven is en dat er geen losse vloerbescherming op de route ligt.

Iets meer dan de helft van de locaties voldoet aan beide cruciale criteria, of je staat meteen na de entreedeur in het stembureau. Bij acht stemlokalen zien we belemmeringen:

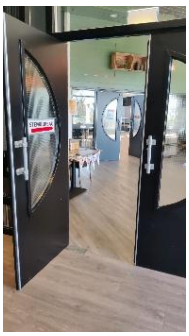
- Brakel – Wilhelminahof: obstakels op de route,

- Gameren – Kerkelijk centrum Elim: te smalle tussendeur en obstakels op de route,
- Gameren – Zalencentrum Gambora: te smalle tussendeuren,
- Nederhemert – Dorpshuis De Gaarde: obstakel op de route,
- Zaltbommel – De Grote Aak: te smalle tussendeur,
- Zaltbommel – Het Anker: te smalle tussendeur,
- Zaltbommel – Gasthuiskapel: te smalle tussendeur,
- Zuilichem – Dorpshuis Den Ham: te zware tussendeur en te weinig opstelruimte.

Bij locatie De Sportwaard is het stembureau op de eerste etage, die bereikbaar is via een trap en een werkende lift.

Foto's: voorbeelden van obstakels op de route en te smalle binnendeuren

De routeaanduiding naar het stembureau is op bijna alle locaties op orde. Bij drie locaties is niet meteen duidelijk waar het stembureau is. Dit zijn:

- Brakel-Wilhelminahof: bewegwijzering ontbreekt,
- Nederhemert – Dorpshuis de Gaarde: bewegwijzering ontbreekt,
- Zaltbommel – De Poorterij: de bewegwijzering is wel aanwezig maar valt niet op.

Verder ligt er op geen enkele stemlocatie op de route van de entreedeur naar het stembureau losse vloerbescherming en/of losse matten.

3.4 Conclusie betreedbaarheid

Van de bezochte stemlocaties in Zaltbommel voldoet 30% aan de ***cruciale*** criteria van betreedbaarheid. Dit betekent dat 14 stemlokalen dus niet voldoen. Daar is het lastig tot onmogelijk voor kiezers met een lichamelijke beperking om zelfstandig van de entreedeur tot aan het stembureau te komen. De problemen die wij het meest tegenkomen zijn entree- en tussendeuren die niet voldoen aan de toegankelijkheidscriteria en obstakels op de route.

Bij de ***wenselijke*** criteria valt op dat dit bijna overal op orde is. Alleen de bewegwijzering kan bij drie stemlocaties verbeterd worden.

4. Bruikbaarheid

Bruikbaarheid betekent dat de kiezer in het stembureau zelfstandig kan stemmen. We hebben onderzocht of alle voorzieningen die nodig zijn voor mensen met een lichamelijke beperking om te kunnen stemmen, aanwezig zijn.

4.1 Criteria

We hebben de bruikbaarheid van de stemlokalen gemeten aan de hand van zeven verschillende criteria. Voor elk stemlokaal geven we aan of de bezochte stemlokalen hieraan voldoen. Hierbij maken we onderscheid tussen criteria die ***cruciaal*** zijn voor de toegankelijkheid en criteria die ***wenselijk*** zijn. Hierin volgen we de PBT-checklist. Zo leidt een te hoog opgehangen kandidatenlijst of het ontbreken van stoelen met armleuningen niet automatisch tot een ontoegankelijke situatie, maar wel tot een minder toegankelijke situatie.

Afbeelding 6 Gebruikte criteria bij bruikbaarheid en het aandeel stemlokalen dat aan het criterium voldoet.

CRITERIUM		VOLDOET
CRUCIAAL		
1.	De deur van het stembureau voldoet aan de toegankelijkheidseisen, de deur is breed genoeg, er is voldoende opstelruimte, een juiste openingshoek en de deur is niet te zwaar. Verder is een eventuele drempel niet te hoog of correct overbrugd.	**75%**
2.	De route in het stembureau voldoet aan de toegankelijkheidseisen. Dit betekent een vlakke, verharde vloer zonder obstakels én dat de ruimte breed genoeg is met voldoende manoeuvreerruimte bij de stemtafel, het stemhokje en de stembus.	**95%**
WENSELIJK		
3.	Er zijn stoelen aanwezig en minimaal één op de vijf stoelen is voorzien van armleuningen.	**70%**
4.	Er is een kandidatenlijst aanwezig in het stembureau, die goed zichtbaar hangt (tussen de 1,0 en 1,8 meter van de vloer) en leesbaar is.	**30%**
5.	Er is een leesloep zichtbaar op de kiestafel aanwezig, met werkende verlichting.	**100%**
6.	Er is een stemhokje met een juist uitgevoerd (onderrijdbaar) laag schrijfblad.	**95%**
7.	De stembus heeft de juiste afmetingen. De hoogte van de inwerpgleuf is maximaal 1,1 meter en de afstand van de inwerpgleuf tot de voorkant van de stembus is maximaal 30 cm.	**70%**

Afbeelding 7 Mate waarin stemlokaal voldoet aan criteria voor bruikbaarheid.

Stemlokaal	Cruciaal		Wenselijk				
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Aalst – 't Gement							
Brakel – Huis Brakel							
Brakel - Wilhelminahof							
Bruchem – Eben Haëzer							
Gameren – Kerkelijk centrum Elim							
Gameren – Zalencentrum Gambora							
Kerkwijk – Dorpshuis Kerkwijk							
Nederhemert – Dorpshuis De Gaarde							
Nieuwaal – Ons Trefpunt							
Poederoijen – Dorpshuis Podarwic							
Zaltbommel – Sporthal Buys Ballot							
Zaltbommel – De Grote Aak							
Zaltbommel – De Poorterij							
Zaltbommel – Van der Valk							
Zaltbommel – Het Anker							
Zaltbommel – De Sportwaard							
Zaltbommel - Gasthuiskapel							
Zuilichem – Dorpshuis Den Ham							
Mobiel 1 – Locatie De Grote Aak							
Mobiel 2 – Locatie De Portage							

Legenda

Voldoet aan criterium

Voldoet niet aan criterium

In de komende paragrafen lichten we bovenstaande tabel toe. We geven hierin aan hoe het gesteld is met de deur van het stembureau (criterium 1), met de verkeersruimte in het stembureau (criterium 2) en met de stoelen, kandidatenlijst, leesloep, stemhokjes en stembus (criteria 3-7).

4.2 Deur van het stembureau

Bij vijf stemlocaties voldoet de deur van het stembureau niet aan de toegankelijkheidseisen voor kiezers met een lichamelijke beperking. Dit betreft voornamelijk te smalle en/of zware deuren. De Engelse dubbeldekker heeft – zowel bij de in- als uitgang – een groot hoogteverschil waardoor de bus niet toegankelijk is voor mensen met een beperking in mobiliteit.

Foto's: voorbeelden van deuren van stembureaus die niet voldoen aan de eisen van toegankelijkheid

4.3 Route in het stembureau

De route in het stembureau voldoet in bijna alle stembureaus aan de toegankelijkheidseisen. Alleen in de Engelse dubbeldekker is dit niet het geval. In de overige stemlokalen is de vloer vlak, verhard, zonder obstakels en is er voldoende manoeuvreerruimte bij de stemtafel, het stemhokje en de stembus.

4.4 Overige voorzieningen in het stembureau

Bepaalde voorzieningen maken het makkelijker voor mensen met een beperking om zelfstandig en gelijkwaardig hun stem uit te brengen. Het ministerie van BZK noemt als wenselijk: stoelen met armleuningen, een goed geplaatste en leesbare kandidatenlijst, een leesloep met werkende verlichting, een stemhokje met een verlaagd schrijfblad en een stembus die aan de juiste afmeting voldoet.

Stoelen met armleuningen

In de meeste stemlokalen (70%) waren stoelen met armleuningen aanwezig. In zes stemlokalen was dit niet het geval. De aanwezigheid van stoelen is gewenst, omdat iemand met een beperking dan even kan gaan zitten. Armleuningen zijn daarbij belangrijk om gemakkelijker zelfstandig uit een stoel op te kunnen staan.

Een aantal stembureauleden geeft aan te weten dat er stoelen met armleuningen in het stembureau aanwezig moeten zijn. Zij willen deze ook graag plaatsen, er zijn echter in de stemlocatie geen stoelen met armleuningen aanwezig.

Kandidatenlijst

In alle stemlocaties is een kandidatenlijst opgehangen of neergelegd (De Gasthuiskapel). De kandidatenlijst hangt niet altijd in het stembureau, maar is op een aantal locaties opgehangen op de route van de entreedeur naar het stembureau. De lijst moet zo zijn opgehangen, dat ook kleine mensen en mensen in een rolstoel de lijst kunnen lezen. Uitvoeringseis hiervoor is dat de kandidatenlijst tussen de 1,0 meter en 1,8 meter van de vloer wordt opgehangen. Ook moet de kandidatenlijst goed leesbaar zijn.

In totaal voldoen zes stemlokalen (30%) hieraan. Veel stemlokalen hebben de kandidatenlijst te laag hangen, een aantal te hoog. Bij enkele stemlokalen is geen kandidatenlijst met grote letters geleverd. Zij hebben een standaard kandidatenlijst opgehangen.

Leesloep met werkende verlichting

In alle stemlocaties is een leesloep met werkende verlichting duidelijk zichtbaar aanwezig op de kiestafel.

Stemhokje met een verlaagd schrijfblad

In bijna alle stemlocaties is een stemhokje met een verlaagd schrijfblad aanwezig. Deze ontbreekt alleen in de Engelse dubbeldekker. Kanttekening die hierbij gemaakt moet worden is dat alle verlaagde schrijfbladen aan de lage kant zijn. De ideale hoogte voor een verlaagd schrijfblad is tussen de 75 en 85 centimeter. Als een schrijfblad te laag is, is het niet meer onderrijdbaar met een rolstoel. Als het schrijfblad te hoog is, is deze niet bruikbaar. Alle verlaagde schrijfbladen staan in Zaltbommel op een hoogte van 72-74 centimeter.

Verder is de verlichting in alle stemhokjes – behalve de Engelse dubbeldekker – goed op orde.

Stembus

Niet alle stembussen hebben de juiste afmetingen. Eén stembus is te hoog, bij vijf andere stembussen is de afstand van de inwerpgleuf tot de voorkant van de stembus meer dan 30 centimeter. Hierdoor is het voor een kiezer in een rolstoel of scootmobiel lastig om het stembiljet zelfstandig in de stembus te doen.

Aanvullende voorzieningen:
De gemeente Zaltbommel heeft van te voren gecommuniceerd dat er op alle stemlokalen een poster met QR-code zou hangen, voor contact met een gebarentolk. Dit was ook het geval, overal hing een poster op A4 formaat met QR-code. Ook was er op de stemlocaties 't Gement (Aalst) en Van der Valk (Zaltbommel) een kandidatenlijst in braille aanwezig.

4.5 Conclusie bruikbaarheid

Van de bezochte stemlocaties in Zaltbommel voldoet 75% aan de ***cruciale*** criteria van bruikbaarheid. Bij vijf stemlokalen voldoet de deur van het stembureau niet aan de toegankelijkheidseisen voor kiezers met een lichamelijke beperking. Dit betreft voornamelijk te smalle en/of zware deuren of een groot hoogteverschil. Op deze locaties is het lastig tot onmogelijk voor kiezers met een lichamelijke beperking om zelfstandig te kunnen stemmen.

Bij de ***wenselijke*** criteria zijn de aandachtspunten: afwezigheid van stoelen met armleuningen, kandidatenlijsten die niet op de juiste hoogte hangen en een aantal stembussen die niet de juiste afmeting hebben. Ook zijn de verlaagde stemhokjes aan de lage kant.

5 Totaalbeeld toegankelijkheid

In dit hoofdstuk maken we gebruik van onze bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken waarin we de bereikbaarheid, betreedbaarheid en bruikbaarheid van stemlokalen hebben onderzocht. We kijken hierin naar de toegankelijkheid op basis van de ***cruciale*** criteria uit de PBT-checklist. Alleen wanneer een individueel stemlokaal aan alle cruciale aspecten voldoet is het bureau toegankelijk, zodat kiesgerechtigden uit Zaltbommel met een lichamelijke beperking zelfstandig hun stem uit kunnen brengen.

Hiermee beantwoorden we in dit hoofdstuk onderzoeksvraag 1:
Zijn alle stemlokalen in de gemeente Zaltbommel toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking?

5.1 Conclusie toegankelijkheid stemlokalen

Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 1 hebben we de eerder genoemde normen en ***cruciale*** criteria gebruikt. Dit leidt tot het volgende beeld:

Onderzoeksvraag 1
Zijn alle stemlokalen in Zaltbommel toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking?

Norm bereikbaarheid Kiezers met een lichamelijke beperking kunnen zelfstandig van de openbare weg tot aan de entreedeur van het stemlokaal komen.	**Criteria (2)** ✓ De route naar de entreedeur van de stemlocatie is vlak, verhard, eventuele hoogteverschillen zijn correct overbrugd en er zijn geen obstakels. ✓ De route naar de entreedeur is overal breed en hoog genoeg.	**Oordeel** 16 van de 20 stemlokalen (80%) voldoen aan beide cruciale criteria, 4 (20%) niet.
Norm betreedbaarheid: Kiezers met een lichamelijke beperking kunnen zelfstandig van de entreedeur van het stemlokaal tot in het stembureau komen.	**Criteria (4)** ✓ De entreedeur voldoet aan de toegankelijkheidseisen. ✓ Geen obstakels bij de entreedeur. ✓ De route tussen de entreedeur en het stembureau heeft geen obstakels en is breed genoeg. ✓ De tussendeuren voldoen aan de toegankelijkheidseisen.	**Oordeel** 6 van de 20 stemlokalen (30%) voldoen aan alle vier de cruciale criteria, 14 niet (70%).
Norm bruikbaarheid: Kiezers met een lichamelijke beperking kunnen in het stembureau zelfstandig stemmen.	**Criteria (2)** ✓ De deur van het stembureau voldoet aan de toegankelijkheidseisen. ✓ De route in het stembureau voldoet aan de toegankelijkheidseisen, zoals voldoende manoeuvreerruimte.	**Oordeel** 15 van de 20 stemlokalen (75%) voldoen aan beide cruciale criteria, 5 niet (25%)

75% van de stemlokalen voldoet niet aan alle cruciale criteria

Op basis van ons bezoek concluderen we dat 15 van de 20 stemlokalen (75%) niet voldoen aan alle acht de ***cruciale*** criteria voor toegankelijkheid. Hierdoor is het voor kiezers met een lichamelijke beperking lastig tot onmogelijk om in deze stemlokalen zelfstandig hun stem uit te brengen.

Afbeelding 8 Mate waarin stemlokaal voldoet aan de cruciale criteria voor bereikbaarheid, betreedbaarheid en bruikbaarheid

Stemlokaal	Bereikbaar	Betreedbaar	Bruikbaar	Toegankelijk
Aalst – 't Gement				
Brakel – Huis Brakel				
Brakel - Wilhelminahof				
Bruchem – Eben Haëzer				
Gameren – Kerkelijk centrum Elim				
Gameren – Zalencentrum Gambora				
Kerkwijk – Dorpshuis Kerkwijk				
Nederhemert – Dorpshuis De Gaarde				
Nieuwaal – Ons Trefpunt				
Poederoijen – Dorpshuis Podarwic				
Zaltbommel – Sporthal Buys Ballot				
Zaltbommel – De Grote Aak				
Zaltbommel – De Poorterij				
Zaltbommel – Van der Valk				
Zaltbommel – Het Anker				
Zaltbommel – De Sportwaard				
Zaltbommel - Gasthuiskapel				
Zuilichem – Dorpshuis Den Ham				
Mobiel 1 – Locatie De Grote Aak				
Mobiel 2 – Locatie De Portage				

Legenda

Voldoet aan alle cruciale criteria	
Voldoet niet aan alle cruciale criteria	

Eén stemlokaal voldoet aan cruciale én wenselijke criteria

Wanneer we in ons eindoordeel ook de door het ministerie van BZK geformuleerde ***wenselijke*** criteria mee zouden hebben laten wegen, zou slechts één stemlokaal aan alle criteria voldoen, namelijk Dorpshuis Podarwic in Poederoijen.

De andere vier stemlokalen voldoen niet aan één of twee wenselijke criteria van bereikbaarheid: zo is de aanduiding bij alle vier de stemlokalen niet duidelijk zichtbaar, of zijn er parkeerproblemen geconstateerd. Bij drie van de vier stemlokalen is er namelijk geen (correct uitgevoerde) GPA aanwezig, of zijn er ook niet vijf om meer vrije reguliere parkeerplekken binnen 100 meter van de ingang beschikbaar. Verder hangt de kandidatenlijst (wenselijk criterium voor bruikbaarheid) bij drie van de vier stemlokalen niet op de juiste hoogte.

6 Informatievoorziening aan inwoners

In dit hoofdstuk geven we antwoord op onderzoeksvraag 2:
Heeft de gemeente Zaltbommel informatie over de toegankelijkheid van stemlokalen tijdig, juist en consistent verstrekt aan inwoners?

Voor het stemmen zal een kiezer zich willen oriënteren op het stemlokaal waar diegene het beste kan gaan stemmen. Dat is voor alle kiezers van belang, maar voor kiezers met een lichamelijke beperking is deze stap extra belangrijk. Dit komt omdat nog niet alle stemlokalen (volledig) toegankelijk zijn. Goede informatie over toegankelijkheid is dan ook belangrijk. Kiezers met een lichamelijke beperking kunnen dan zelf de keuze maken of ze van een bepaalde locatie (al dan niet met hulp) gebruik willen maken.

De gemeente Zaltbommel heeft informatie over de toegankelijkheid van stemlokalen op verschillende momenten en manieren verspreid. Ook staat er informatie over toegankelijkheid op de website www.waarismijnstemlokaal.nl/zaltbommel. De gemeente geeft aan dat er voor deze website informatie is aangeleverd.

Afbeelding 9 Tijdspad informatieverstrekking gemeente rondom toegankelijkheid aan inwoners

WEEK	DATUM	INFORMATIE
8	16 t/m 22 februari	Stembiljet + A5 met informatie
9	23 februari t/m 1 maart	
10	2 t/m 8 maart	Informatie over toegankelijkheid op gemeentelijke website
11	9 t/m 15 maart	Informatie over toegankelijkheid in de Bommelerwaardgids
12	18 maart	Gemeenteraadsverkiezingen

6.1 Informatiebronnen

Informatie bij het stembiljet

Tegelijk met het stembiljet ontvingen alle stemgerechtigde inwoners van de gemeente Zaltbommel op een A5 informatie over de (toegankelijkheid van) van stemlokalen.

Hierop staat dat alle stemlokalen toegankelijk zijn voor mindervaliden. Stemgerechtigden met een scootmobiel of (elektrische) rolstoel worden voor meer informatie verwezen naar www.zaltbommel.nl of telefoonnummer 14 0418.

Week 8: Informatie bij het stembiljet

De door de gemeente gebruikte term 'mindervaliden' wordt steeds meer als verouderd en stigmatiserend gezien. In de Kieswet wordt gesproken over mensen met een lichamelijke beperking. De gemeente spreekt in de Lokale Inclusie Agenda (opgesteld samen met Maasdriel) ook over mensen met een lichamelijke beperking.

Gemeentelijke website

In week 10 is de informatie over de toegankelijkheid van stemlokalen op de gemeentelijke website geplaatst. Hier is te lezen dat:

- Vrijwel alle stembureaus in Zaltbommel toegankelijk zijn voor kiezers met een rollator, rolstoel of kinderwagen.
- Hier 2 uitzonderingen op zijn, namelijk de stemlocatie Buys Ballot in Zaltbommel en de Engelse dubbeldekker.

Bommelerwaardgids

De week voor de verkiezingen (week 11) staat er informatie over de toegankelijkheid van stemlokalen in de Bommelerwaardgids. Hierin is te lezen:

- Dat alle stembureaus, behalve het mobiele stembureau (Engelse dubbeldekker), toegankelijk zijn voor mindervaliden.

Lees pagina voor

Toegankelijkheid verkiezingen

Het is belangrijk dat iedereen in Zaltbommel die mag stemmen, ook kan gaan stemmen. Daarom zorgt de gemeente ervoor dat de stemlocaties zo toegankelijk mogelijk zijn.

Toegankelijke stembureaus

Vrijwel alle stembureaus in Zaltbommel zijn toegankelijk voor kiezers met een rollator, rolstoel of kinderwagen.

Uitzonderingen

Bij de stemlocatie Sporthal Buys Ballot, Courtine 4 te Zaltbommel is de toegang te smal voor een extra brede en/of verlaagde elektrische rolstoel is. Hiervoor verwijzen wij u naar het dichtstbijzijnde stemlokaal Het Anker, Vergtweg 87 te Zaltbommel.

In verband met een opstap is de mobiele stembus (Engelse dubbeldekker) niet toegankelijk wanneer u afhankelijk bent van een rolstoel, rollator of slecht ter been bent.

Wanneer u op de verkiezingsdag merkt dat dit ook bij andere stembureaus het geval is, kunt u dit doorgeven aan de voorzitter van het stembureau. De voorzitter geeft dit dan door aan het Team Verkiezingen.

Week 10: Informatie op de gemeentelijke website (screenshot)

STEMBUREAUS TOEGANKELIJK

Alle stembureaus, behalve het mobiele stembureau (Engelse dubbeldekker), zijn toegankelijk voor mindervaliden. U moet alleen in het stemhokje stemmen. Als u vanwege uw lichamelijke beperkingen hulp nodig heeft, mag iemand mee om u te helpen.

Op ieder stembureau vindt u:
- de kandidatenlijst in grote letters
- een leesloep met verlichting
- QR-code om via uw mobiel of tablet contact te maken met een gebarentolk

Op de stembureaus 't Gement in Aalst en Van der Valk in Zaltbommel:
- een kandidatenlijst in braille

Op het stembureau t Gement in Aalst is tussen 7.30 en 12.00 uur een gebarentaalvaardig persoon aanwezig.

voorzitter van het stembureau bewaakt de orde tijdens het tellen van de stemmen.

Op alle locaties worden de stemmen geteld, behalve de stembiljetten van de mobiel bijzondere stembureaus (Engelse dubbeldekker, De Grote Aak en Zorgcentrum 't Slot en De Wielewaal). Deze stemmen worden om 21.00 uur geteld op het gemeentekantoor, Hogeweg 11 in Zaltbommel.

Toegankelijk stemmen

Op www.zaltbommel.nl/verkiezingen vindt u meer informatie over de toegankelijkheid van onze stembureaus. U vindt daar ook onder andere een instructievideo over het stemmen speciaal voor mensen met dementie. En een verkiezingskrant in gewone taal. Lees de krant online of haal een exemplaar gratis af op ons gemeentekantoor.

Tot slot, wilt u op 18 maart op een rustig moment uw stem uitbrengen? Dan kunt u dit het beste doen tussen 10.00-12.00 uur of tussen 13.30-16.00 uur.

Week 11: Informatie in de Bommelerwaardgids

www.waarismijnstemlokaal.nl/zaltbommel

Al voor het stembiljet door de brievenbus valt, is er op www.waarismijnstemlokaal.nl/zaltbommel informatie te vinden over de (toegankelijkheid van) stemlokalen in Zaltbommel. Daarbij worden twee van de 18 stemlokalen (de mobiele stemlokalen zijn op deze site niet meegenomen) aangemerkt als niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking, namelijk Buys Ballot in Zaltbommel en Ons Trefpunt in Nieuwaal.

#3 Sporthal Buys Ballot

Courtine 4
Zaltbommel

WC

Extra toegankelijkheid:
- Kandidatenlijst met grote letters
- Gebarentolk (NGT) op afstand

#10 Ons Trefpunt

Kerkstraat 7
Nieuwaal

WC

Extra toegankelijkheid:
- Kandidatenlijst met grote letters
- Gebarentolk (NGT) op afstand

Informatie van de website www.waarismijnstemlokaal.nl/zaltbommel

6.2 Verschillen tussen informatiebronnen

Wij constateren dat de informatie van de verschillende bronnen niet met elkaar overeen komt:

- Op de informatie bij het stembiljet (week 8) staat dat 'Alle stemlokalen toegankelijk zijn voor mindervaliden',
- Vervolgens is in week 10 op de website te lezen dat 'Vrijwel alle stembureaus in Zaltbommel toegankelijk zijn voor kiezers met een rollator, rolstoel of kinderwagen, uitgezonderd Buys Ballot en de Engelse dubbeldekker',
- Daarna volgt in week 11 in de Bommelerwaardgids de informatie dat 'Alle stembureaus, behalve het mobiele stembureau (Engelse dubbeldekker), toegankelijk zijn voor mindervaliden',
- Tegelijkertijd is op de website www.waarismijnstemlokaal.nl/zaltbommel te lezen dat er twee stemlokalen niet toegankelijk zijn, namelijk Buys Ballot in Zaltbommel en Ons Trefpunt in Nieuwaal.

Hieruit concluderen we dat de communicatie van de gemeente niet eenduidig is. Daarnaast komt de informatie op de website www.waarismijnstemlokaal.nl/zaltbommel niet overeen met de informatie van de gemeente. Voor kiezers is dit verwarrend.

6.3 Verschillen tussen informatie en praktijk

De informatie die de gemeente verstrekt aan kiezers is dus niet consistent. Hiermee wordt ook de juistheid van de informatie aangetast. Als twee bronnen tegenstrijdige informatie geven over de praktijk, is minstens één van de twee onjuist.

Zelfs wanneer de informatie consistent is, is deze veelal niet juist. Dit baseren we op ons bezoek aan de stemlokalen op 18 maart. Uit hoofdstuk 5 blijkt dat 75% van de stemlokalen in Zaltbommel niet voldoet alle cruciale criteria van toegankelijkheid. Volgens de informatiebronnen van de gemeente zijn deze locaties echter (bijna) allemaal toegankelijk voor stemgerechtigden met een lichamelijke beperking. Hiermee concluderen we dat de informatie die de gemeente geeft over toegankelijkheid, te rooskleurig is.

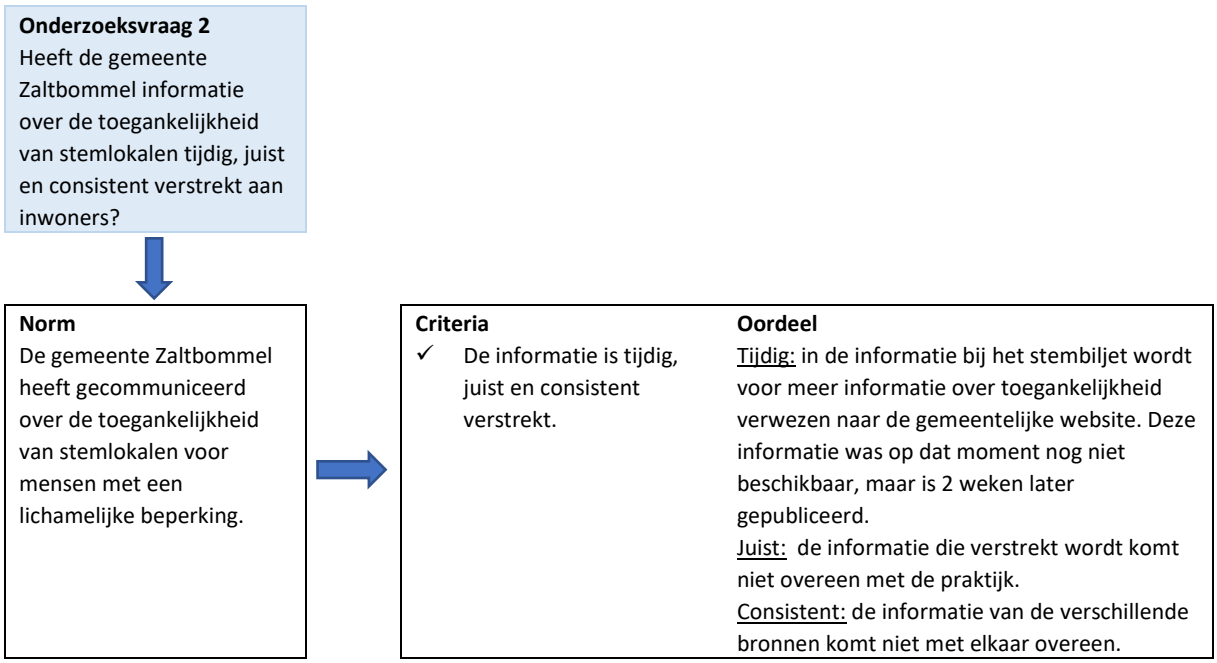
Ook de informatie over de mobiele stembureaus was niet consistent en hiermee niet duidelijk. Door de aanduiding 'Mobiel stembureau' (enkelvoud) op de informatie bij het stembiljet, lijkt het alsof dit alleen over de Engelse dubbeldekker gaat. Dit leidde tot verwarring: de werkgroep vroeg zich af waarom de Engelse dubbeldekker langs de verzorgingstehuizen ging, terwijl deze niet toegankelijk is voor mensen met een lichamelijke beperking. En het was voor de RKZ niet duidelijk dat het mobiele stembureau zich 's morgen binnen in De Grote Aak bevond, niet buiten.

6.4 Conclusie informatieverstrekking aan inwoners

We hebben gekeken of de door de gemeente Zaltbommel verstrekte informatie tijdig, juist en consistent verstrekt is. Daarvoor gebruiken we het volgende beoordelingskader:

Aspect	Toelichting
Tijdig	De informatie is op tijd beschikbaar
Juist	De informatie komt overeen met de praktijk
Consistent	De informatie van de verschillende bronnen komt met elkaar overeen

Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 2 hebben we de volgende normen en criteria gebruikt:

Informatie aan inwoners niet tijdig, juist en consistent

Op basis hiervan constateren wij dat de informatie van de gemeente aan de kiezer over de toegankelijkheid van stemlokalen niet altijd tijdig, juist en consistent is.

7 Informatievoorziening aan gemeenteraad

In dit hoofdstuk geven we antwoord op onderzoeksvraag 3:
Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de mate waarin aan de wettelijke verplichting om stemlokalen toegankelijk te maken voor mensen met een lichamelijke beperking wordt voldaan?

De Kieswet schrijft voor dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor mensen met een lichamelijke beperking. Bij 100% toegankelijkheid is het 'pas toe of leg uit' principe van toepassing. Dit betekent dat wanneer het college van B&W geen 100% toegankelijkheid kan garanderen, het de gemeenteraad moet informeren over de reden daarvoor.

7.1 Conclusie informatieverstrekking aan gemeenteraad

Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 3 hebben we de volgende normen en criteria gebruikt:

Onderzoeksvraag 3
Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de mate waarin aan de wettelijke verplichting om stemlokalen toegankelijk te maken voor mensen met een lichamelijke beperking wordt voldaan?

Norm
De gemeente Zaltbommel heeft de raad geïnformeerd over de mate van toegankelijkheid van stemlokalen.

Criteria
- ✓ Het college informeert actief over de toegankelijkheid van stemlokalen.
- ✓ De verstrekte informatie is tijdig, juist en consistent verstrekt.

Oordeel
De raad heeft geen informatie ontvangen over de toegankelijkheid van stemlokalen.

Gemeenteraad is niet geïnformeerd

De gemeente Zaltbommel heeft van te voren gecommuniceerd dat tenminste één stemlokaal (Buys Ballot in Zaltbommel) niet toegankelijk is voor stemgerechtigden met een lichamelijke beperking. Het college van B&W had de gemeenteraad dan ook moeten informeren over de reden waarom dit stemlokaal niet toegankelijk is. Het college heeft dit niet gedaan. De RKZ concludeert dan ook dat het college van B&W niet heeft voldaan aan de wettelijke verplichting om de gemeenteraad te informeren.

Bijlage 1 Bronnen

Geraadpleegde documenten

- Bommelerwaardgids week 11.
- Gemeente Zaltbommel. Lokale Inclusie Agenda.
- Ministerie van BZK. Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus (2020).
- Ministerie van BZK. Kieswet.
- Ministerie van BZK. Stembureau-instructie voor de dag van stemming (2025).
- VNG. Handreiking toegankelijk stemmen (2024).

Geraadpleegde websites

- Gemeente Zaltbommel. www.zaltbommel.nl/inwoner-en-ondernemer/gemeenteraadsverkiezingen-2026/openingstijden-en-locaties-stembureau (op meerdere momenten in februari en maart bezocht)
- Gemeente Zaltbommel. www.zaltbommel.nl/inwoner-en-ondernemer/gemeenteraadsverkiezingen-2026/extra-hulp-ondersteuning-en-uitleg-over-de-verkiezingen (op meerdere momenten in februari en maart bezocht)
- Gemeenteraad Zaltbommel. www.raadzaltbommel.nl/gemeenteraadsverkiezingen-2026
- www.waarismijnstemlokaal.nl/zaltbommel

Geraadpleegde personen

- Werkgroep Toegankelijk Zaltbommel
- Team Verkiezingen gemeente Zaltbommel